

Gerő András

A zsidók és a magyar szivárvány

A magyar nemzettudatot létrejöttékor homogenizációs törekvések jellemezték. A magyart mint fogalmat nem sokszínűségében, integrativitásában képzelték el, hanem olyan kategóriaként, amely egynemű. Ezt jórészt az a tény motiválta, hogy határozott veszélyeztetettségtudat párosult a nemzetfogalom kialakulásával – sokaknál erősen hatott a nemzet-haláltól való félelem is. Talán elegendő a magyar nemzettudat egyik legemblematisabb költeményének, Vörösmarty Mihály *Szózatának* sorait felidézni:

„Vagy jőni fog, ha jőni kell,
A nagyszerű halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sírt, hol nemzet süllyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyászköny ül.”

De a nemzethalál mellett hangsúlyosan jelen volt a balsors motívuma is. Utalhatok a magyar nemzettudat másik emblematis költeményére, Kölcsey Ferenc *Himnuszára*, ahol is a balsors folytonosságát mi sem jelzi jobban, mint az, hogy „régén tép”.

A lényeg mindegyik esetben abban állt, hogy a magyar nem engedhet meg magának semmifajta töredezettséget, mert ellenkező esetben így vagy úgy, de elsüllyed az őt körülölelő szláv és germán tengerben. Éppen ezért a magyar nemzettudat nem különeműségekből vagy adott esetben regionális hangsúlyokból épült, hanem monolit képződményként jelent meg. Ez nem teljesen magától értetődő, hiszen például a román nemzettudat erős regionális hangsúlyokból állt össze, nem is beszélve a német nemzettudatról, amely még államszerkezeti szinten is őrzi az egyneműségben belüli különeműségeket. De ugyanígy lehet utalni az olasz nemzettudatra vagy az ukrán nemzettudat erőteljes hangsúlykülönbségeire, amelyek az utóbbi esetben napjainkban is meghatározzák az oroszellenességet vagy éppen oroszbarátságot.

Az 1867-es kiegyezés után a magyarok alkotmányosan is uralkodó helyzetbe kerültek, de nem ők alkották a nemzeti értelemben vett többséget. Ez arra ösztönzött, hogy a homogenizáció elképzelése tovább erősödjön, hiszen a történelmi Magyarországon a magukat magyarnak vallók csak 1900-ban kerültek többségbe – nem kevésbé azért, mert az itt élő zsidók a magyar identitást választották. (De persze ez is egyfajta látszattöbbség volt, hiszen az erdélyi románok mögött ott állt Románia, az itt élő szerbek mögött pedig Szerbia.) A kiegyezés korának magyar nacionalizmusa csak úgy tudta fenntartani

azt a képet, hogy a történelmi Magyarország a magyarok országa, ha a magyart egységessé nék láttatta. Részben ez az egységességkép indukálta azt a politikai fölényérzetet, amely aztán kulturális fölényérzetbe is átfordult. A tételezett magyar fensőbbiség gondolata nem tűrte el a fragmentált magyarság képzetét.

Az I. világháborút Magyarország számára lezáró, magyar érdekeszámítás nélküli trianoni békeszerződés még inkább erősítette ezt a homogenizáló magyar nemzettudatot. A magyar nemzeti lét teljességének veszélyeztetettsége visszaigazolódott, s a főáramlatában etnicistává vált magyar nemzettudat a magyart egynek és oszthatatlannak tételizte. Persze az etnikai alap másfelől arra ösztönzött, hogy ebből zárják ki a zsidót, hiszen ő bármit is gondol magáról, nem lehet magyar.

A két háború közti Magyarország szabad akaratából, az etnicista nemzettudattól áthatottan, a külsőleg elszenvedett trianoni döntés nyomán irányt vett az úgynevezett „belső Trianonra”, az akkorra már nemzeti identitásában nagyrészt magyarrá lett zsidók kitzasztására, a nemzet öncsonkolására.

A szocialista időszakban a nemzettudat Csipkerózsika-álmát aludta – a magyar állam mindenről inkább szólt, mintsem a nemzetfogalom újragondolásáról.

Nem véletlen tehát, hogy a rendszerváltozás után a magyar nemzettudat különféle formái mintegy a mélyhűtőből kiolvadva megjelentek a nyilvánosságban, az emlékezetpolitikában, a nemzeti, politikai rituálékban.

Mindazonáltal ezzel párhuzamosan a helyzet fokozatosan megváltozott. Politikailag is egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a környező országokban élő kisebbségi magyarok a magyar nemzet részei, s így az is egyértelműsödött, hogy kulturálisan többféleképpen lehet magyarnak lenni. Ez a felismerés 2010-ben két törvényben is tetet öltött. Egyfelől a kettős állampolgárságról szóló 2010. évi XLIV. törvényben, másfelől a 2010. évi XLV. törvényben, amely a Nemzeti Összetartozás Napjának bevezetéséről szól. Mindkét törvény intenciójában úgy alkotja meg az egységes magyar nemzet fogalmát, hogy burkoltan elismeri a magyar nemzet integratív felfogását.¹

Elindult tehát egy olyan folyamat, amely – történelmünk során először – artikuláltan is a magyart egységessé, de nem homogén, hanem integratív kategóriaként kezelte, s mindez tömegesen is megélhető kulturális, illetve politikai élménnyé vált. Mind a tömegkultúra, mind a magaskultúra, mind a politika szintjén szemünk előtt zajlott, illetve zajlik a magyar nemzetfogalom integratív felfogásának kialakulása, meggyökeresedése.

Ez új helyzet a magyar nemzettudat történetében.

A ma Magyarországon élő zsidó származású emberek nemzeti értelemben szinte kivétel nélkül magyarnak gondolják önmagukat. Akik el akarták hagyni az országot és a zsidó nemzeti létet kívánták választani az elmúlt majd' három évtizedben, szabadon, minden

¹ Vö. A Nemzeti Összetartozás Napja. In Gerő András: *Nemzeti történelemtörténet*. Budapest, Habsburg Történelmi Intézet – Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2013. 111–146.

negatív jogi következmény nélkül távozhattak. Másfelől az itt élő zsidó származású embereknek sokféle identitásuk van; kevesen vallásosak, sokkal többen szekularizáltak, s a szekularizáción belül is eltérő önzsonosságokat vallanak magukénak, adott esetben semmi jelentőséget sem tulajdonítanak származásuknak.²

Tisztában vagyok azzal, hogy sokan a zsidó fogalmát ma is a származással kötik össze. Én magam inkább az identitást tartom meghatározónak. Nemcsak azért, mert el kívánom kerülni a zsidó származásnak a fajelmélet által történetileg leterhelt fogalmát, hanem azért is, mert a polgári társadalom a maga fejlődéstörténete során az egyén szabad választásán alapuló identitást helyezte előtérbe.³ Tehát az individuum szabad választásának tényét nem nélkülözhetjük, mert aki úgy dönt, hogy számára a származás a fontos, az is a saját döntése alapján tekinti ezt alapvetőnek. Erről nagyjából ugyanúgy gondolkodom, mint Illyés Gyula, aki azt mondta:

„Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod, sejh, ma nem azzal
Kellene: honnan jössz, – azzal, ecsém: hova mész!”⁴

Illyést parafrázálva tehát azt tudom mondani: azt, hogy zsidó vagy, nem a származásoddal kell igazolni, hanem azzal, hogy milyen önzsonosságod van. Ha nincs bármilyen értelemben vett zsidó önzsonosságod, akkor miért is lennél zsidó?⁵

A bármilyen értelemben vett zsidókról szóló diskurzusban az asszimiláció ténye eléggé fontos és meghatározó kérdés.

Van, aki úgy gondolja, hogy az asszimiláció miatt empirikus értelemben ma már nincs is zsidó Magyarországon. Ez a fajta interpretáció intellektuálisan beteljesíti a holokausztot – egyszerűen gondolatilag szünteti meg a zsidót. Nem szándékoltan, de

² E tekintetben (is) rendelkezünk szociológiai kutatási eredménnyel: Kovács András – Barna Ildikó (szerk.): *Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben. Egy szociológiai kutatás eredményei*. Budapest, Szombat, 2018. 64–83.

³ Az identitás prioritását jól érzékelhetjük a munkásmozgalom történetétől a genderelméletig bezárólag. A zsidóidentitás-faktor fontosságáról bővebben írtam: Gerő András: *Magyar mások. Értelmezések és reprezentációk*. Budapest, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2014. 13–64.

⁴ Illyés Gyula: Egy népfira. *Nyugat*, 29. (1936), 9.

⁵ Ezért kicsit sutának érzem azt, amikor egyesek a „nem zsidó zsidó” kategóriát használják azok esetében, akiknek a származása zsidó, de az identitása nem az. A „nem zsidó zsidó” kifejezés megítélésem szerint egy – értelmezéstől függően – etnikai vagy éppen rasszista, esetleg halachikus előfeltevés meglétéről szól.

paradigmatikusan a zsidókat kiiktató megfogalmazás. Megítélésem szerint életidegen, az identitások sokféleségének tényét mellőző, empirikusan sem igazolható állítás.⁶

Van, aki zsidó vallási oldalról is – nem ennyire szélsőségesen – az asszimilációt úgy értékeli mint veszélyt, merthogy ez hosszabb távon képes eltüntetni a zsidót.

2017. július 19-én a magyar és az izraeli miniszterelnök közösen meglátogatta a Dohány utcai zsinagógát. A vendégek a látogatást követően beszédeket tartottak. Elsőként vendéglátójuk, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke szólalt meg. Beszédében – többek között – a következőket mondta:

„Legfontosabb feladatunk tradícióink megőrzése, az oktatás, a nevelés és az értékteremtés. Lát-szólag minden rendben van. Sokan zsidó reneszánszról beszélnek. Valójában iszonyatos küzdelmet folytatunk, de nem a kormánnyal, nem a népvándorlással, még csak nem is az antiszemitákkal, hanem az asszimilációval. Hosszabb távon a kérdés az, gyermekeink, vagy unokáink vajon zsidókként fognak-e élni. Pozitív zsidó közösségi önképre vágyunk, amelynek része a zsidó öntudat és az erős Izrael. Meggyőződésünk, hogy Magyarországnak és Izrael Államának is elemi érdeke, hogy a magyar diaszpóra zsidóságát ne ossza meg, ne idegenítse el magától és megadjon minden segítséget ahhoz, hogy közösségeinket építve megélhessük és tovább vihessük őseink magyar és zsidó tradícióit.”⁷

A neológia egyházának világi vezetője tehát úgy gondolja, hogy számukra a legnagyobb veszélyt az asszimiláció jelenti.⁸

Mint tudjuk, a neológia formailag az 1868-as zsidó hitfelekezeti kongresszus nyomán jött létre, de természetesen lényegét tekintve már előtte is létezett. Az ortodoxiától és a „status quo ante” (azaz minden maradjon úgy, ahogy volt) irányzatoktól éppen az különböztette meg, hogy a zsidó vallás szokásait közelíteni akarta a környező keresztény társadalomhoz. A közelítés oka pedig az volt, hogy az irányzathoz tartozó, főként

⁶ Gyáni Gábor szerint „[e]mpirikus értelemben nincs vagy alig van tehát zsidó a mai Magyarországon, és ebben az értelemben az asszimiláció történelmi folyamata nálunk befejeződött”. Lásd: Gyáni Gábor: Imaginárius és ideológiai „zsidók”. *Szombat*, 29. (2017), 10. 6. A szerző úgy véli, hogy az asszimiláció feloldotta a zsidóságot (azaz – értelmezésemben – békés eszközökkel beteljesítette a holokauszt szándékát), s közben egyáltalán nem veszi azt észre, hogy a zsidó identitás nem áll feltétlen ellentétben az asszimilációval; arról nem is beszélve, hogy Magyarországon vannak szekuláris zsidó szerveződések, intézmények, zsidó vallási szervezetek és hús-vér emberek, akik zsidónak tartják magukat – egyszóval empirikusan is létezik az, amit ő tagad. Társadalomtörténészként pedig tisztában kellene lennie azzal, hogy egy jelenség erejét nem feltétlenül a számossága, hanem karakteressége adja meg. Példával élve: a nagytökések aránya igen kicsi egy társadalomban, de a társadalom leírásánál nem mellőzhető.

⁷ Heisler András beszéde 2017. július 19-én.

⁸ Nem csak az idézett szónok gondolja így. A történész egy helyen a következőképpen fogalmaz: „[a] folyamatosan zajló asszimiláció, melynek végpontján a zsidóság fokozatos eltűnése áll [...]” E tétel alapján úgy véli, hogy „meg kellene állítani (amennyiben lehet) a magyar zsidóság további asszimilációját [...]”. Novák Attila: A nem zsidó zsidóságot már nem kellene képviselni. *Szombat*, 29. (2017), 10. 16.

városi vallásos zsidóság fokozatosan elkötelezte magát az emancipáció és az asszimiláció mellett. Ennek számtalan jele volt.

Löw Lipót, az irányzat első főabbija, elsőként kezdett magyar nyelven prédikálni, támogatta a zsidók részvételét az 1848–49-es forradalomban és bevezette a királyért és a hazáért szóló imádságot. Az irányzathoz tartozó rabbik a katolikus papok reverendájára hajazó öltözetet kezdtek viselni, nem növesztettek pajeszt. A neológ zsinagógákba beépült az orgona és a keresztény típusú szószék, és még folytatni lehetne a sort.

Noha a neológia létrejöttében a fent említettekhez képest más hatások is szerepet játszottak, nem tagadható, hogy a vallási irányzat társadalmi alapját az asszimilációs szándék képezte. Ez adott felhajtóerőt a neológiának. Az asszimilációs áramlat olyan erősnek bizonyult, hogy néhány évtizeden belül a magyarországi zsidók elsődleges nyelve a magyar lett.

Az asszimiláció és a neológia nemhogy nem állt egymással szemben, hanem kifejezetten erősítették egymást; sorra-rendre épültek az új neológ zsinagógák. Fogalmazhatnék úgy is: a neológ zsidók nemzeti értelemben magyarrá váltak. Nem véletlen, hogy a pesti születésű Herzl Tivadar – immár a politikai cionizmus megalapítójaként – unokatestvérének, Heltai Jenőnek állítólag azt mondta: a cionizmus szempontjából a magyar zsidók a zsidóság kiszáradt ága.

S most ebben az igencsak vázlatos okfejtésben ugorjunk egy nagyot! A holokauszt a neológ zsidóságot sem kímélte. Elsődlegesen azonban a vidéki zsidóságot sújtotta, ahol az ortodoxia hangsúlyosan jelen volt. Ezért a háború után a megmaradt zsidóság körében a neológ irányzat hívei kerültek döntő többségbe. Az egyéb irányzatok jószerivel szinte teljesen eltűntek.

A kommunista berendezkedés, általános vallásellenessége okán, a megmaradt zsidó hitközségek életképességének sem kedvezett. A holokausztot túlélő zsidók pedig – mint erre már utaltam – többféle utat választhattak, és választottak is. Volt, aki a háború után kivándorolt; volt, aki ateista lett; volt, aki egyszerűen elrejtette, eltemette zsidó mivoltát; volt, aki egy új materialista hit egyházába tért be, s volt, aki megmaradt régi hiténél.

Az 1956-os forradalom leverését közvetlenül követő magyar emigrációban – lakossági arányához képest – eléggé felülreprezentált volt a zsidó kivándorlás. A nagyjából 200 000 kivándorló között körülbelül 20–25 ezer zsidó származású lehetett.⁹ Akik elmentek, azok részben Izraelt, a zsidó nemzeti opciót választották. Persze sokan voltak olyanok is, akiknél nem a vonzás, hanem a taszítás játszotta a döntő szerepet, s így a világ számos országába szóródtak szét.

Az 1960-as, 1980-as évek időszakában is sokan elhagyták az országot. Ahogy akkor mondták: disszidáltak. Fogalmunk sincs, hogy a disszidensek között milyen arányban szerepeltek zsidók, s arról sem, hogy hova mentek.

A rendszerváltás után szabaddá vált az utazás, az áttelepülés. Immár majd' három évtizede semmi akadályja nincs annak, hogy az a zsidó, aki nem akar Magyarországon

⁹ Stark Tamás: A magyar zsidóság a vészkorszak után. *História*, 18. (1995), 8. 30–32.; Hablicsek László – Illés Sándor: Az 1956-os kivándorlás népességi hatásai. *Statisztikai Szemle*, 85. (2007), 2. 157–172.

élni, elmenjen innen. Sőt, annak sincs akadálya, hogy a szabad Magyarország feltételrendszerében a zsidók egy része a nemzetiségi létet válassza. Erre már voltak kísérletek, de egyszer sem gyűlt össze az az 1000 aláírás, amely a parlament napirendjére segítette volna ezt a kérdést.¹⁰

A zsidók óriási többsége tehát úgy gondolja, hogy elutasítja a nemzetiségi létet.

Ha tehát a vallásos zsidók nem tartják magukat nemzetiségnek, és Magyarországon élnek, mert szabad választásuk alapján itt akarnak élni, nemzeti értelemben nem lehetnek mások, csak magyarok. Magyarul beszélnek – ez az anyanyelvük –, a magyar társadalom szövetébe illeszkednek.

Kétségtelenül igaz azonban, hogy nem ugyanúgy magyarok, mint azok, akik családtörténetileg nem éltek át a jogfosztó törvényeket és a holokausztot. Másként magyarok, de magyarok; kevesebb vagy több nemzeti öntudattal, de nem a magyar nemzeti műveltség és tudat teljes hiányával.

A magyar zsidóság esetében a 19. század negyvenes éveitől elindult, a magyarsághoz történő asszimiláció nem volt erőszakos. Mindkét oldalról érdekelismerések ösztönözték, annak ellenére, hogy ez az érdekelismerés – megint csak mindkét oldalon – nem itatott át mindenkit. Az asszimiláció a résztvevők számára visszaigazoltan inkább sikeres, mintsem sikertelen folyamat volt, annak ellenére, hogy lehetséges és tényleges kudarcai számos területen felrémlettek.

Mindazonáltal az egész asszimilációs folyamatnak és eredményeinek igen komoly megrázkódtatást jelentett a két háború közti magyar állami antiszemitizmus, és aztán a holokauszt ténye. Az 1904-ben elhunyt Herzl Tivadar 1944-ben azt mondhatta volna: előre megmondtam. Nem lett volna igazza, de nehéz lett volna vele vitatkozni.

Teljesen jogos újragondolni az asszimilációt, annak minden következményével együtt. Ez nem jelentheti azt, hogy megkérdőjelezzük azoknak a jó szándékát, akik magyar oldalról asszimilálni akartak, és akik asszimilálódni szándékoztak. Amennyire egy ideig úgy tűnt, hogy az asszimiláció egy buktatókkal teli sikertörténet, az állami szintre emelt tömeggyilkos indulatok fényében visszamenőleg úgy kérdőjeleződött meg az egész, ahogy van.

Annál inkább figyelemre méltó, hogy a Magyarországon élő vallásos – és nem vallásos – zsidók továbbra is ezt az országot tekintik hazájuknak – annak ellenére, hogy zsidó nemzeti választásként már 1948 óta létezik Izrael Állam, ahol is az állam és az egyház nincs is szétválasztva.

Jogos tehát újragondolni a valaha volt asszimilációt. Jogos kételyeket megfogalmazni, és jogos lehet az is, hogy sokan elvetik a teljes beolvadás, a teljes idomulás gondolatát, életstratégiáját. A cionizmus kezdettől fogva ezt tette. De nem cionista alapon is lehet azt gondolni, hogy inkább integrációs, mintsem asszimilációs modellben fogalmazzuk meg a vallásos zsidó közösség jövőjét.

A jogosság erejét növeli a hitelesség. A hiteltelenség viszont még a jogosságot is megkérdőjelezi.

¹⁰ Lásd Joó István: Zsidóság: vallás vagy nemzetiség? *Magyar Nemzet*, 2005. október 25.

Mint említettem, az itt élő vallásos – és nem vallásos, de valamilyen zsidó tudattal rendelkező – zsidók lételméletileg, mintegy ontológiailag tartoznak a magyar nemzetbe: azért, mert itt élnek; azért, mert választhattak volna mást is; azért, mert a magyar az anyanyelvük; azért, mert van saját közegük ebben az országban; azért, mert itt akarják a boldoguláshoz és a boldogsághoz való jogukat érvényesíteni.

Az asszimilációval összefonódott neológia nevében általában is hiteltelen az asszimiláció legnagyobb veszélyként való beállítása. A hiteltelenséget pedig csak fokozza az, hogy a Magyarországon élő neológ vallásos zsidók olyan emberek, akik nemzetileg magyarok.

Az asszimilációval szembeni harcról szóló hiteltelen gondolat pedig tényleg veszélyes. Módot nyújt arra, hogy az itt élő vallásos zsidókat leválasszák a nemzetről, s úgy gondolják, hogy ők legfeljebb Magyarország állampolgárai, de nem magyarok.

Sokkal inkább jogos és hiteles lenne azt hangsúlyozni, hogy a homogén, egynemű nemzetfelfogás és a neki megfelelő politikai-kulturális gyakorlat előbb-utóbb óhatatlanul kirekesztő jelleget ölthet, és igazi veszélyforrás a vallásos és nem vallásos, bármilyen értelemben magukat zsidóknak vallók részére.

Többféleképpen is lehet magyarnak lenni, többféle magyar identitásnak van helye, eltérő történetekből áll össze a sohasem egynemű magyar történet.

Ha van integratív magyar nemzettudat, akkor Magyarországon az asszimiláns zsidónak is van tere saját identitásának, hagyományának integratív képviselőre.

A magyar nemzettudat integratív átalakulása ideális lehetőséget biztosít arra, hogy az itt élő – akár vallásos, akár többségében szekuláris, bármilyen értelemben zsidó identitással is bíró – emberek folyamatosan jelezzék, hogy ők is magyarok, de másként magyarok. Másságuk nemcsak vallási meggyőződésükben állhat, hanem abban is, hogy más családtörténeteket képviselnek, másként viszonyulnak az emlékezet különféle toposzaihoz, saját, eltérő hagyományaikhoz, egyszóval az asszimiláción belül testesíthetnek – és testésítenek – meg egyfajta integratív alapállást. Persze ehhez érdemes újragondolni az asszimiláció és az integráció fogalmát. Ezek a kategóriák ugyanis történetileg nem feltétlenül egymás ellenére működnek. Számtalan esetben találkozhatunk azzal, hogy egy-egy asszimilált csoport tagjai bizonyos kérdésekben és bizonyos esetekben az asszimiláción belül eltérő hangsúlyokat képviselnek, eltérő identitásstruktúrákat testesítenek meg. A mai Magyarországon is jó néhány ilyen esettel lehet találkozni. Sok sváb, illetve német származású ember van, aki magyarnak gondolja magát, de alkalmanként használja a sváb hagyományt. Sok magát magyarnak valló ember van, aki magyarságtudatát a kereszténységgel párosítja, miközben nem kevesen vannak olyanok, akik számára a magyarság a pogány hitvilág kultiválását jelenti.¹¹

Ha mármost az asszimiláción belüli, nem minden esetben artikulált, de mégiscsak létező zsidó integrációs modellre mintát keresünk, akkor jó néhány ilyen jelenséggel találkozhatunk.

¹¹ Lásd erről a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevelét: 2009. szeptember 20.

Példának okáért magaskulturálisan jól mutatja ezt, hogy a magyar irodalomnak van egy olyan vonulata, amely hangsúlyozottan viszonyul a magyarországi, illetve magyar zsidó sorshoz (Kertész Imrétől Konrád Györgyig, Röhrig Gézától Szántó T. Gáborig). Tömegkulturálisan ezt jelzi a különféle klezmer együttesek, a zsidó fesztiválok és különsképpen a zsidó gasztronómia sikere.¹²

De nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy 1948 óta létezik a zsidó állam, Izrael. Az Izraelhez való viszony szintén egy olyan tudati koordináta, amely egy bármely értelemben zsidó tudattal rendelkező embert képes megkülönböztetni. Ez lehet kettős identitás, lehet pusztán érdeklődés, lehet egyszerű elkötelezettség Izrael léte és biztonságos határai mellett. S ez az „Izrael faktor” még akkor is működőképes – és nem csak a bármilyen értelemben vett zsidó tudattal rendelkezők esetében (!) –, ha éppen egy-egy vallásos zsidó szervezet érdeklenségét mutat iránta. Jól mutatja ezt az a kezdeményezés, amelynek részese voltam, s amely rövid idő alatt több mint 12 000 (!) aláírást gyűjtött össze annak támogatásául, hogy az Egyesült Államok elnöke elismerte Jeruzsálemet Izrael fővárosaként.¹³ Magyarországon eddig ez volt a legnagyobb szabású társadalmi akció a zsidó állam mellett.

Az asszimiláción belüli integráció az életvilág jó néhány területén zajlik. Ez az új és egyre számottevőbb jelenség a rendszerváltozás utáni magyar zsidóság életében. Történik, az emberek teszik, de nincs mindenki tudatában annak, hogy mit tesz. Az asszimiláción belüli integráció egyre markánsabban létezik, miközben stratégiai önartikulációja eddig csak sporadikusan van jelen.

Megítélésem szerint tehát Magyarországon nagyon régóta nem volt olyan kedvező helyzet az eltérő önazonosságok megfogalmazásához és megéléséhez, mint manapság. Az integratív válni való magyar nemzettudat nagy lehetőségeket biztosít az ilyen-olyan zsidó identitások kibontakoztatására is. Méghozzá úgy, hogy ezek összetevői annak a magyar szivárványnak, amelynek mindannyian részesei vagyunk; mindannyian a saját színünkkel, de egy kombinációba rendeződve.

Magyarország Európai Uniói tagsága normatíván zárja ki az állami szintű diszkriminációt; jelen esetben azt, hogy bármilyen alapon a bármely módon zsidónak tekintett embereket az állam, illetve az állami politika hátrányosan megkülönböztesse. S miután a diszkrimináció az unióban s így Magyarországon is tiltott, ezért társadalmi szintje is elnehezül. Magyarországon a társadalom bizonyos szegmenseiben még lehet „zsidókérdés”, de az állam politikájában ez kizárt.

¹² Ma már egyre többen tudják, hogy a macesszombóclevés és a sólet mellett a flódnai is a zsidó étkezési kultúra része.

¹³ Lásd: www.peticiook.com/jeruzsalem_izrael_fovarosa A petíciót 2017. december 10-én bocsátotta ki Gerő András, Olti Ferenc és Németh Sándor. A támogatók teljes létszáma egy hónap alatt: 12 278 fő volt.

A lényeg, hogy mindenki merje felvállalni önmagát. Zsidóként azt, hogy másként zsidó, mint a zsidó nemzetállamban élő; magyarként pedig azt, hogy másként magyar, mint akinek a családtörténetében nem volt zsidóüldözés, faji alapú stigmatizáció vagy éppen vallási hagyomány.

Nem a viszonyok akadályozzák az asszimiláción belüli zsidó integrativitás még nagyobb arányú kibontakozását, megfogalmazását. Ha van akadály, az döntően abban áll, amit saját érzéketlenségünk, helyzetfelismerésünk hiánya vagy éppen rögzült előítéleteink világa jelent.

A helyzet jobb, mint a történeti értelemben vett 20. században bármikor. A magukat bármilyen értelemben zsidónak valló magyarokon múlik az, hogy felismerik és tudatosítják-e ezt.

E tekintetben optimizmusom mérsékelt.

Felhasznált irodalom

- Gerő András: *Nemzeti történelemtkönyv*. Budapest, Habsburg Történeti Intézet – Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2013.
- Gerő András: *Magyar mások. Értelmezések és reprezentációk*. Budapest, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2014.
- Gyáni Gábor: Imaginárius és ideológiai „zsidók”. *Szombat*, 29. (2017), 10. 6–7.
- Hablicsek László – Illés Sándor: Az 1956-os kivándorlás népszerűségi hatásai. *Statisztikai Szemle*, 85. (2007), 2. 157–172.
- Heisler András beszéde 2017. július 19-én. Online: www.breuerpress.com/2017/07/19/az-alabbiakban-heisler-andrasnak-a-goldmark-teremben-elhangzott-beszedet-kozoljuk/
- Illyés Gyula: Egy népfira. *Nyugat*, 29. (1936) 9. Online: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>
- Kovács András – Barna Ildikó (szerk.): *Zsidók és zsidóság Magyarországon 2017-ben. Egy szociológiai kutatás eredményei*. Budapest. Szombat, 2018.
- Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele, 2009. szeptember 20. Online: <https://uj.katolikus.hu/cikk.php?h=1386>
- Novák Attila: A nem zsidó zsidóságot már nem kellene képviselni. *Szombat*, 29. (2017), 10. 15–16.
- Stark Tamás: A magyar zsidóság a vészkorszak után. *História*, 18. (1995), 8. 30–32.